

Kas jāņem vērā, strīda izšķiršanai izvēloties šķīrējtiesu

Šķīrējtiesa kā privāta institūcija ir alternatīva valsts izveidotajām tiesām. Šajā publikācijā īsumā par to, kas ir šķīrējtiesa un ko ņemt vērā, izvēloties šķīrējtiesu strīda izšķiršanai.

Īsumā

- [Kas ir šķīrējtiesa](#)
- [Kas ir šķīrējtiesas līgums](#)
- [Kādas ir priekšrocības strīdu izskatīšanai šķīrējtiesā](#)
- [Strīdi, kurus šķīrējtiesa nevar izšķirt](#)
- [Likumības kontrole](#)
- [Šķīrējtiesas reputācija un objektivitāte](#)

Kas ir šķīrējtiesa

Atšķirībā no valsts tiesām šķīrējtiesa nav ietverta valsts tiesu sistēmā – tā darbojas kā neatkarīgs un sabiedriska mehānisms, kas vairumā civiltiesību un komerciesību strīdu var kļūt par efektīvu strīdu izšķiršanas veidu bez valsts tiesas iesaistes.

Puses var nodot savus strīdus izskatīšanai šķīrējtiesā, kas izveidota attiecīgā strīda risināšanai un beidz savu darbību, tiklīdz strīds ir izšķirts, vai arī pastāvīgai šķīrējtiesai, kura darbojas nepārtraukti un lietas izskata regulāri. Pirmais šķīrējtiesas veids praksē nav bieži izplatīts, tādēļ rakstā turpmāk tiks aplūkota tieši pastāvīgo šķīrējtiesu darbība.

Latvijas nacionālajās tiesībās šķīrējtiesu darbību nosaka [Šķīrējtiesu likums](#) un [Civilprocesa likuma](#) D daļa. Pastāvīgo šķīrējtiesu var izveidot biedrība, kuras

darbības mērķis ir minētās šķīrējtiesas darbība. Savukārt pati šķīrējtiesa darbību uzsāk pēc tās reģistrācijas Uzņēmumu reģistra vestajā šķīrējtiesu reģistrā.

Kas ir šķīrējtiesas līgums

Lai civiltiesisks strīds tiktu izskatīts šķīrējtiesā, pusēm par to jāvienojas. Attiecīgā vienošanās tiek dēvēta par šķīrējtiesas līgumu. Puses var vienoties gan par esoša, gan nākotnē iespējama strīda izšķiršanu šķīrējtiesā. Šķīrējtiesas līgums jāslēdz rakstveidā, un to var iekļaut līgumā kā īpašu noteikumu – t. s. šķīrējtiesas klauzulu.

Ja strīdu izšķiršanai tiek izvēlēta pastāvīga šķīrējtiesa, līgumā jānorāda konkrētās šķīrējtiesas nosaukums (praksē nereti tiek minēts arī šķīrējtiesas reģistrācijas numurs). Puses papildus var vienoties, vai šķīrējtiesā tiks skatīti visi ar pamatlīgumu saistītie strīdi vai tikai tie, kas noteikti konkrētajā šķīrējtiesas līgumā. Tāpat ir iespējams vienoties par procesa valodu, šķīrējtiesnešu skaitu un citiem pusēm būtiskiem procesa jautājumiem.

Parasti šķīrējtiesas līgums jeb klauzula tiek noformēts šādi:

Jebkurš strīds, nesaskaņas vai prasība, kas izriet no šī līguma, kas skar to vai tā pārkāpšanu, izbeigšanu vai spēkā neesamību, tiks izšķirts [nosaukums] šķīrējtiesā saskaņā ar tās reglamentu.

Šķīrējtiesas klauzulu var papildināt ar norādi par šķīrējtiesnešu skaitu, šķīrējtiesas procesa vietu un valodu.

Praksē visbiežāk tiek izmantota attiecīgās šķīrējtiesas tīmekļvietnē pieejamā paraugklauzula, lai izvairītos no strīdiem par to, kurā šķīrējtiesā lieta izskatāma.

Kādas ir priekšrocības strīdu izskatīšanai šķīrējtiesā

Strīdu izskatīšanai šķīrējtiesā ir vairākas vērā ņemamas priekšrocības. Piemēram, šķīrējtiesas nodrošina procesa konfidencialu norisi “privātā tiesā”, vienlaikus ļaujot pusēm brīvi vienoties par procesa norises vietu, valodu un piemērojamo likumu. Salīdzinājumā ar valsts tiesām šķīrējtiesā strīdi tiek izskatīti ātrāk, un to izskatīšana notiek vienā instancē, kas ļauj ietaupīt gan laiku, gan līdzekļus.

Strīdi, kurus šķīrējtiesa nevar izšķirt

Šķīrējtiesa drīkst izskatīt civiltiesiskus strīdus, ja puses par to brīvprātīgi vienojas un noslēdz šķīrējtiesas līgumu. Tomēr pastāv vairāki izņēmumi.

Šķīrējtiesā nevar izšķirt strīdus, kas skar trešo personu tiesības, strīdus ar valsts vai pašvaldību iestādēm, jautājumus, kas saistīti ar ierakstiem civilstāvokļa aktu reģistrā, kā arī strīdus par aizbildnībā vai aizgādnībā esošu personu tiesībām. Tāpat šķīrējtiesā netiek izskatīti darījumi ar nekustamo īpašumu, ja personai ar likumu ir noteikti ierobežojumi iegūt nekustamo lietu īpašumā, lietas par fiziskās personas izlikšanu no mājokļa, individuāli darba strīdi starp darbinieku un darba

devēju, kā arī strīdi par to personu tiesībām, kam ir pasludināts maksātnespējas process.

Šķīrējtiesā netiek izskatīti strīdi, kas izskatāmi sevišķā tiesāšanās kārtībā valsts tiesā, piemēram, lietas par adopcijas apstiprināšanu, juridisko faktu konstatēšanu, kredītiestāžu likvidāciju u. c. jautājumi.

Likumības kontrole

Viens no veidiem, kā valsts nodrošina uzraudzību pār šķīrējtiesas procesu, ir iespēja kādai no pusēm iesniegt pieteikumu valsts tiesā par šķīrējtiesas sprieduma apstrīdēšanu. Tiesa lemj par šķīrējtiesas sprieduma atcelšanu, ja šķīrējtiesas līgums nav spēkā vai to noslēgusi persona, kurai nebija tiesību to darīt. Spriedumu var atcelt arī tad, ja kāda no pusēm nav bijusi pienācīgi informēta par šķīrējtiesas procesu vai ja tai nav bijis iespējas aizstāvēt savas tiesības. Tāpat šķīrējtiesas spriedums var tikt atcelts, ja tas attiecas uz jautājumiem, kas nav paredzēti šķīrējtiesas līgumā, ja šķīrējtiesa ir pārsniegusi savu kompetenci, ja tā nav izveidota vai process nav noritējis tā, kā puses bija vienojušās.

Ir reizes, kad tiesa pēc savas iniciatīvas spriedumu var atcelt, proti, ja konkrēto strīdu ir tiesīga izšķirt tikai valsts tiesa vai pieņemtais spriedums ir pretrunā sabiedriskajai iekārtai.

Šķīrējtiesas procesa uzraudzība tiek veikta, arī izsniedzot izpildrakstu par šķīrējtiesas spriedumu. Ja šķīrējtiesas spriedums Latvijā netiek labprātīgi izpildīts un tiesa to nav atcēlusi, persona var vērsties valsts tiesā ar pieteikumu par izpildu raksta izsniegšanu sprieduma piespiedu izpildei. Turpretī tiesa var atteikt izdot izpildu rakstu šķīrējtiesas sprieduma piespiedu izpildei, ja pastāv jau iepriekš norādītie iemesli, kuru dēļ spriedumu iespējams apstrīdēt.

Šķīrējtiesas reputācija un objektivitāte

Latvijā pašlaik darbojas 57 šķīrējtiesas. Kaut arī pastāvīgo šķīrējtiesu skaits kopš 2014. gada ir ievērojami sarucis – no 214 līdz 57 –, atbilstoši Tieslietu ministrijas veiktajai aptaujai regulāru darbību nodrošina tikai daļa no tām.¹

Izvēloties šķīrējtiesu kā strīdu izšķiršanas mehānismu, svarīgi ir ne tikai izvērtēt šī procesa priekšrocības un trūkumus, bet arī pārliecināties par izvēlētajās šķīrējtiesas reputāciju, neatkarību un noslodzi. Lai gan par šķīrējtiesas darbību dažkārt var uzzināt no tās tīmekļvietnes, minētā informācija ne vienmēr tiek publicēta, tādēļ, iespējams, būs jāvērsas pašā šķīrējtiesā.

Turklāt pastāv varbūtība, ka strīda izšķiršana šķīrējtiesā nebūs objektīva, ja šķīrējtiesas noslodzi veido viens vai daži klienti, kuru lietas aizņem būtisku daļu no kopējā izskatīto lietu apjoma.

Pirms šķīrējtiesas līguma noslēgšanas ieteicams pārliecināties, vai attiecīgo strīdu var izšķirt šķīrējtiesā, apzināt šķīrējtiesas procesa priekšrocības un ierobežojumus, kā arī rūpīgi izvērtēt šķīrējtiesas reputāciju.

1 2024. gada 6. jūnija [grozījumu Civilprocesa likumā](#) anotācija. Pieejama [šeit](#).

<https://lvportals.lv/tiesas/380684-kas-janem-vera-strida-izskirsanai-izveloties-skire-jtiesu-2025>